

Ikarie XB 1

VESMÍR OČIMA ČESKÝCH FILMAŘŮ

Vesmír fascinuje lidstvo od chvíle, kdy první člověk vzlédl k obloze a zapřemýšlel, proč se střídá den s nocí. Disk, který držíte v rukou, je poctou nejen ohromujícímu vesmíru, ale především českým filmům, které o něm vyprávějí. Jedním z nejvýznamnějších počínů kinematografie v této tematické oblasti je snímek *Ikarie XB 1* z roku 1963, který můžeme bezesporu označit za nejambicióznější sci-fi v dějinách českého filmu. Jeho režisérem je Jindřich Polák, známý později spíše v souvislosti s dětskými filmy, seriály a detektivkami. S Pavlem Juráčkem se nechal inspirovat románem Stanisława Lema *K mrakům Magellanovým* a společně napsali scénář, v jehož názvu se mísí odkazy k mytologii i ke sterilnímu světu čísel a moderních strojů. Počátek 60. let, tedy doba vzniku snímku, bývá označován jako vrchol „vesmírného soupeření“, v němž se Spojené státy americké a Sovětský svaz předháněly v průzkumu kosmu – po vypuštění Sputniku 1 a Sputniku 2 obletěl roku 1961 Jurij Gagarin Zemi. *Ikarie XB 1* zde přichází k divákům v restaurované podobě, jež se v maximální možné míře snaží přiblížit tomu, jak film vypadal v době svého prvního uvedení v kinech. V rámci tohoto vydání doprovází *Ikarie XB 1* bonusové filmy, které též vznikly v době oslnění vesmírem. Výcvikem kosmonautů nejenom ve stavu beztlíže se zabývá populárně vědecký dokument *Před startem do vesmíru*. Umělecký dokument *Nejvšednější povolání*, který se v 60. letech promítal v kinech jako krátký film před *Ikarie XB 1*, se nám

pokusí ukázat i romantičtější a lidstvější stránku většinou ryze praktické vědy. A nakonec snímek *Hypotézy* připomene, jak o vesmíru uvažovali lidé několik dekád před námi a jaké otázky si kladli ohledně možnosti existence dalšího života ve vesmíru.

Lucie Říhová

IKARIE XB 1

Je 22. století. Mezinárodní kosmická loď Ikarie XB 1 putuje vesmírem k hvězdě Alfa Centauri. Posádka se nudí a psychicky strádá – vytržením ze záhalky je až siréna ohlašující, že dráhu lodi zkřížilo neznámé, technicky vyspělé plavidlo. Během jeho prozkoumávání objeví astronauti mrtvá těla lidí z 80. let 20. století, kteří prchli ze zdevastované Země. Současně však dojde k výbuchu atomové zbraně, kterou raketa z minulosti nesla. I přes tuto tragédii je Ikarie schopna pokračovat v cestě. Najednou se však ocitne v silovém poli Tmavé hvězdy, jejíž záření tlumí biochemické pochody v organismech a posádka nedokáže vzdorovat postupující únavě. Po procitnutí astronauti zjistí, že je ochránila technologie obyvatel Bílé planety, k níž se Ikarie XB 1 nezvratně blíží. Jakmile jejich zraky spočinou na osídleném povrchu záhadné planety, definitivně pochopí, že nejsou ve vesmíru sami. *Ikarie XB 1* představuje kompaktní svět vesmírné lodi budoucnosti, jak si ho

vysnili tvůrci v roce 1963, a je invenční nejen filmovou scénografií a kostýmy (architektka Jana Zázvorka a kostýmních výtvarníků Ester Krumbachová a Jana Skalického), ale i prací s monotónní elektronickou hudbou (Zdeňka Lišky).

Československo 1963 • 88 min. • černobílý • širokoúhlý

Režie: Jindřich Polák • **Scénář:** Pavel Juráček, Jindřich Polák • **Kamera:** Jan Kališ • **Střih:** Josef Dobřichovský • **Hudba:** Zdeněk Liška • **Architekt:** Jan Zázvorka • **Návrhy kostýmů:** Ester Krumbachová, Jan Skalický • **Hrají:** Zdeněk Štěpánek, Radovan Lukavský, Dana Medřická, Miroslav Macháček, František Smolík, Jiří Vršťala, Irena Kačírková, Svatava Hubeňáková a další.

DIGITÁLNÍ RESTAUROVÁNÍ *IKARIE XB 1*

Záměrem digitálního restaurování filmu *Ikarie XB 1* bylo navrácení snímku co nejbližše podobě, v jaké jej mohli vidět diváci v době jeho premiérového uvedení v roce 1963.

Ve sbírkách Národního filmového archivu se vedle originálního negativu a duplikačního pozitivu dochovaly i tři distribuční kopie z období prvního uvedení filmu. Jako zdrojový materiál pro digitalizaci obrazu byl coby generačně nejstarší, a tudíž fotograficky nej kvalitnější, zvolen originální kamerový negativ na materiálu Kodak. Okénka, která se nedochovala

v originálním negativu, byla digitalizována z duplikačního pozitivu na tomtéž materiálu. Jako nejvhodnější zdroj pro digitalizaci zvuku byl na základě testů zvolen negativ zvuku. Pro referenci tonálního podání byla vybrána nejlépe laboratorně zpracovaná dobová kopie na materiálu Afga, na němž byl film v období svého prvního uvedení distribuován. Na základě provedených testů rozlišení a s přihlédnutím k tomu, že jde o širokoúhlý snímek, bylo rozhodnuto film skenovat a digitálně restaurovat v rozlišení 4K.

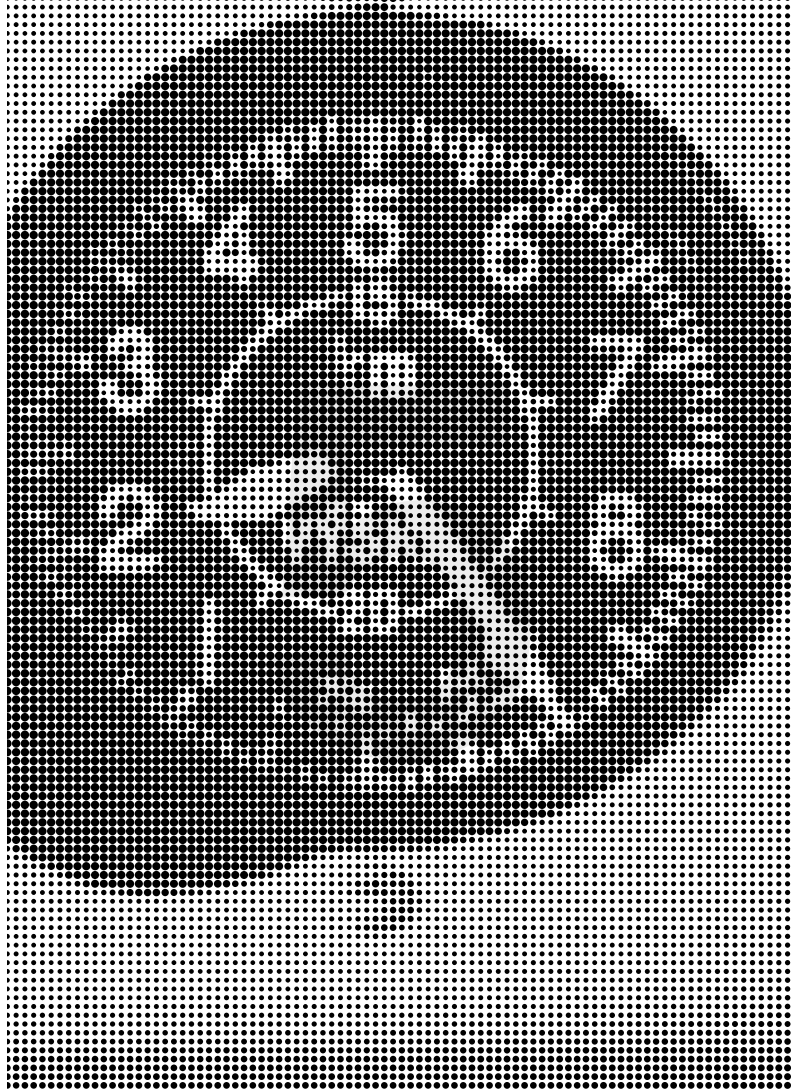
V naskenovaném obrazu byly odstraněny známky stárnutí a mechanického opotřebení materiálu, zejména jemné i hlubší rýhy po celé délce filmu nebo světlé stopy chemicky nestabilního lepidla. Ponechány zůstaly naopak prvky, které vznikly při natáčení nebo laboratorním zpracováním, a jsou tedy dokladem dobových technologií a tvůrčích postupů. Typicky jde o prolínací značky pro promítače, vyražené do negativu na konci každého dílu, popisky inkoustovou tužkou mezi záběry, ojediněle zasahující do obrazu, a v omezené míře i prvky, jež jsou důsledkem výroby trikových záběrů laboratorní cestou.

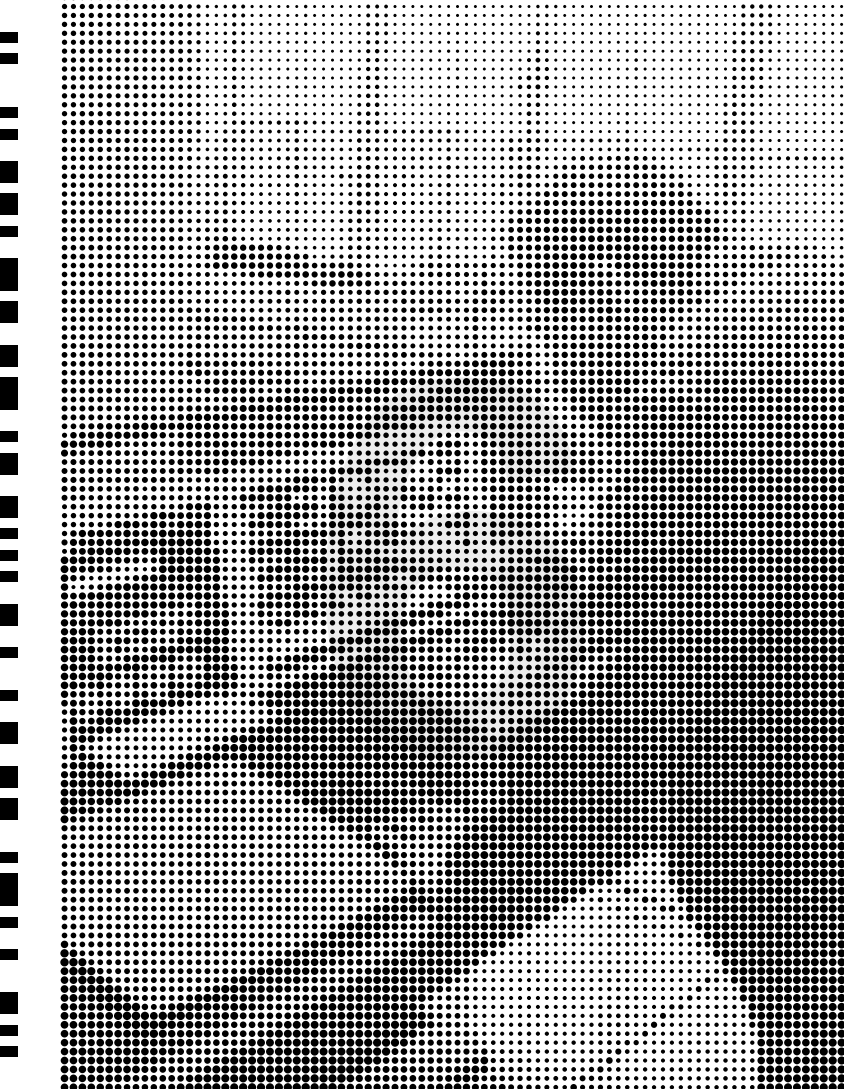
Tereza Frodlová, filmová restaurátorka

BONUSOVÉ FILMY

Před startem do vesmíru

Populárně-vědecký dokument nabízí pohled do laboratoří fyziologie, kde se intenzivně zkoumaly možnosti pobytu

lidí ve vesmíru. V přitažlivých pokusech předvádí, jak může lidský organismus reagovat v různých situacích vesmírného letu: ukazuje činnost mozku v nestabilních podmínkách či vliv přetížení v centrifuze na tělesnou tkáň. Vedle psychologie samoty se zabývá též simulací stavu beztlaku při volném pádu letadla. A dozvíme se, jak to bylo s Lajkou, prvním psím kosmonautem.

Československo 1960 • 39 min. • barevný
Režie: Kurt Goldberger • **Námět:** Kurt Goldberger, Josef Dvořák • **Scénář:** Kurt Goldberger • **Kamera:** Vladimír Lorenc • **Střih:** Oldřich Speerger • **Hudba:** Miloslav Kuba.

Nejvšednější povolání

Dokument je poetickou úvahou o matematice jako vědě, která „zachytí všechny síly, mohutné i strašné“. Odborníci z matematické sekce ČSAV v něm mají na programovat výkonný počítačový stroj, který vyhodnotí údaje pro cestu do hlubin Země a vesmíru.

Československo 1963 • 12 min. • černobílý
Režie: Josef Kořán • **Námět:** Josef Kořán • **Scénář:** Josef Kořán • **Kamera:** Míla Třešňák • **Střih:** Josef Pejsar • **Zvuk:** Antonín Kleisner • **Hudba:** Ilja Hurník • **Komentář:** Miroslav Vlček.

Hypotézy

Výtvarně živý film spekuluje o tom, jak to vypadá na jiných planetách naší galaxie. Na dramatické cestě sluneční soustavou ukazuje úchvatné krajiny s krátery a mlhovinami, nepřístupná místa, kde je jen pustina s lávou a nad obzorem prolétají meteority. Poučná rovina filmu připomíná, proč byl Mars uctíván jako bůh války a která planeta je Jitřenkou a Večernicí pozemské oblohy. A jelikož je to film o hypotézách, zamýšlí se též, zda Phobos a Deimos přece jen nejsou umělé družice vytvořené neznámými obyvateli vesmíru.

Československo 1963 • 18 min. • barevný • širokoúhlý
Režie: Vladimír Šilhan • **Námět:** Vladimír Šilhan • **Scénář:** Vladimír Šilhan • **Kamera:** Ivan Masník • **Výtvarník:** Luděk Pešek • **Střih:** Oldřich Speerger • **Zvuk:** Miloslav Hůrka, Jiří Očenášek • **Hudba:** Miloslav Kuba • **Komentář:** Stanislav Remunda.

RECENZE FILMU

„Film je režirován velmi citlivě, můžeme mu uvěřit a je nejhodnotnějším science-fiction, jaký kdy vznikl od konce války, a jediný film, v němž se pasažéři kosmické lodi chovají jako dospělí, inteligentní a sofistiky užívající bytosti.“¹

The Financial Times, 9. 9. 1963

„Je to jeden z nejvěrohodnějších fantastických filmů, jaké jsme kdy viděli.“²

La tribune de Genève, 6. 9. 1965

„V Ikarii přihlížíme velmi pravděpodobnému atomovému twistu budoucnosti, který tančí kosmonauti v salónu vesmírné lodi.“³

Umberto Eco, *Corriera della Sera*,
13. 7. 1963

„A lze tedy uzavřít konstatováním, že vznikl film, který si – aniž by to byla zdvořilostní fráze – zaslouží zájem diváků.“⁴

Jiří Pittermann, *Kino*, 18. 7. 1963

Film byl digitálně restaurován pod dohledem Národního filmového archivu v budapeštské laboratoři Magyar Filmlabor v roce 2016. Restaurování filmu se uskutečnilo v rámci projektu Digitální restaurování českého filmového dědictví. Projekt se uskutečnil díky grantu z Islandu, Lichtenštejnska a Norska a spolufinancovalo ho Ministerstvo kultury České republiky. Partnery projektu byly Norská národní knihovna a CESNET.

Národní filmový archiv byl založen roku 1943. Vedle klíčové archivní role se NFA zabývá vědeckou a publikační prací, zpřístupňuje filmové dědictví a také hospodaří s českými filmy. NFA se stal již v roce 1946 členem Mezinárodní federace filmových archivů (FIAF) a dnes patří k deseti nejstarším a největším filmovým archivům na světě. V současné době NFA pečuje jak o stále rozsáhlejší datová úložiště, tak o tradiční sbírky a fondy, které obsahují více než 150 milionů metrů filmu, 600 tisíc fotografií, 30 tisíc plakátů, 100 tisíc propagačních materiálů, rozsáhlý archiv písemností k dějinám československé a české kinematografie a nabízí také služby největší filmové knihovny v ČR. V posledních letech se významně rozrůstá také sbírka rodinné a amatérské kinematografie. Jakožto významná paměťová instituce NFA slouží veřejnosti, badatelům i filmovým profesionálům a nadále sbírá a dokumentuje současnou českou filmovou tvorbu. Za účelem zpřístupnění filmového dědictví v kinech a na jiných platformách pak NFA své sbírky průběžně digitalizuje a digitálně restauruje. Vedle toho je představuje i prostřednictvím klasických filmových projekcí v pražském kině Ponrepo. Součástí péče o filmové dědictví a jeho zpřístupňování je i vydávání DVD a Blu-ray disků a soustavné doplňování české národní filmografie na www.filmovyprehled.cz. NFA rovněž zastřešuje aktivity Kanceláře Kreativní Evropa – MEDIA.

Vydavateli tohoto Blu-ray disku se přes veškeré úsilí a provedení odpovídajícího důsledného vyhledávání nepodařilo zjistit aktuální vykonavatele majetkových autoritních práv, resp. dalších práv k předmětům ochrany užitým v rámci následujících audiovizuálních děl umístěných na Blu-ray: *Před startem do vesmíru* (režie: Kurt Goldberger, 1960), *Hypotézy* (režie: Josef Šilhan, 1963). Vydavatel si z tohoto důvodu dovoluje případné vykonavatele těchto práv zdvořile požádat, aby se za účelem jejich dodatečného vypořádání přihlásili na adresu: Národní filmový archiv, Malešická 12, 130 00, Praha 3. Děkuje se za pochopení.

Texty: Lucie Říhová, Tereza Frodlová
Editor Blu-ray: Lucie Říhová
Překlad: Kevin B. Johnson

Kontakty: nfa@nfa.cz
www.nfa.cz
www.zpetvkinech.cz

2 *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1965, č. 10, s. 98–99.
3 Zprávy z festivalu v Trieste. [1963]. Praha: NFA, BSA, SCE, film: Ikaria XB 1.
4 Jiří Pittermann, *Ikaria XB 1. Kino* 18, 1963, č. 15 (18. 7.), s. 13.

FILM REVIEWS

"The film is very sensitively directed and is highly credible. It is the highest quality science-fiction film since the end of the war and the only one in which the passengers on a spacecraft behave like adult, intelligent, and rational beings."¹

The Financial Times, 9 September 1963.

"It is one of the most plausible science-fiction films we have ever seen."²

La Tribune de Genève, 6 September 1965.

The film was digitally restored under the supervision of the National Film Archive in Budapest's Magyar Filmlabor laboratorly in 2016. The restoration was carried out under the auspices of the Digital Restoration of Czech Film Heritage project and was made possible thanks to grants from Iceland, Liechtenstein and Norway, as well as co-financing by the Ministry of Culture of the Czech Republic. The project partners were the Norwegian National Library and CESNET.

The National Film Archive was founded in 1943. In addition to fulfilling its primary function as an archive, the NFA also engages in scholarship and publishing, provides access to film heritage, and handles the economic management of Czech films. The NFA has been a member of the International Federation of Film Archives (FIAF) since 1946 and is one of the ten oldest and largest film archives in the world. The NFA currently curates a constantly growing digital collection, as well as traditional collections and

- 1 *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku* (Czechoslovak Cinema in the Foreign Press), 1964, no. 2, p. 16.
- 2 *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku* (Czechoslovak Cinema in the Foreign Press), 1965, no. 10, pp. 98–99.
- 3 *Zpráva z festivalu v Triestu* (News from the Festival in Trieste) [1963]. Prague: NFA, BSA, SCE film: Ikarie XB 1.
- 4 Jiří Pittlermann, Ikarie XB 1, *Kino*, no. 15, 18 July 1963, p. 13.

and other rights to legally protected audiovisual works on this Blu-ray disc: *Before Launching into Space* (Director: Kurt Goldberger, 1960), and *Hypotheses* (Director: Josef Šilhán, 1963). For requests any potential holder of those rights to contact the Publisher at the following address in order to perform supplementary rights clearance: Národní filmový archiv (National Film Archive), Malešická 12, 130 00, Praha 3, Czech Republic. Thank you for your understanding.

resource materials, including over 150 million meters of film, 600,000 photographs, 30,000 posters, 100,000 promotional items, and a large collection of documents on the history of Czechoslovak and Czech cinema. The NFA also maintains the largest film library in the Czech Republic, which provides a range of services. In recent years, the archive's collection of amateur cinematography and home movies has been significantly expanding. As one of the major heritage institutions in the Czech Republic, the NFA serves the general public, as well as researchers and film professionals, while also continuing to collect and document contemporary Czech cinema. As part of its mission to make film heritage widely accessible, the NFA is continuously digitizing and digitally restoring films for cinematic release and other platforms. In addition, it also presents films through traditional screenings at the Pompro Cinema in Prague. The archive also preserves film heritage and makes it accessible by releasing films on DVD and Blu-ray, as well as continually updating the information about Czech national cinema on www.filmovyprehled.cz. The NFA also hosts and maintains the Czech office of Creative Europe Desk - MEDIA.

Text: Lucie Řihová, Tereza Frolíková
Blu-ray editor: Lucie Řihová
Translation: Kevin B. Johnson
Contacts: nfa@nfa.cz
www.nfa.cz
www.zpetvkinu.cz

Despite its best efforts and a thorough and diligent search process, the Publisher of this Blu-ray disc failed to ascertain the current holders of copyright

journeys to the depths of the Earth
or the outer reaches of space.

BONUS FILMS

Czechoslovakia 1963 • 12 minutes •

black and white

Director: Josef Kofán • **Story:** Josef

Kofán • **Screenplay:** Josef Kofán •

Director of Photography: Mila Třešňák

• **Editor:** Josef Fejšar • **Sound Design:**

Antonín Kleisner • **Music:** Ilija Hurník •

Narration: Miroslav Vítěk.

Hypotheses

This artistically vibrant film speculates about how things look on other planets in our galaxy. On a dramatic journey through the solar system, the film presents breath-taking cratered landscapes and nebulae, inaccessible lava-filled wastelands with meteoroids flying across the horizon. On a more informational level, the film explains why Mars was worshipped as the God of War and reveals that the Morning and Evening Stars in the earthly sky are actually planets. Finally, since this film is all about hypotheses, speculations are made about whether Phobos and Deimos might in fact be artificial satellites created by unknown inhabitants of the universe.

Czechoslovakia 1963 • 18 minutes •

color • widescreen

Director: Vladimír Šilhan • **Story:**

Vladimír Šilhan • **Screenplay:** Vladimír

Šilhan • **Director of Photography:** Ivan

Masník • **Graphic Design:** Luděk Pešek •

Editor: Oldřich Špejger • **Sound De-**

sign: Milošlav Hůrka and Jiří Očenášek

• **Music:** Milošlav Kuba • **Narration:**
Stanislav Remunda.

This popular science documentary offers

insights into a physiology laboratory

conducting intensive investigations into

the possibility of humans living in space.

Gravity experiments demonstrate how

the human body might react in various

conditions inherent to space flight, for

example showing how the brain functions

in unstable conditions or using a centri-

fuge to test the effects of acceleration

force on human tissue. In addition to

presenting investigations into the psy-

chology of loneliness, the film also shows

how weightlessness is simulated aboard

an airplane in free fall. In addition, we

learn all about the first dog cosmonaut,

Laika.

Czechoslovakia 1960 • 39 minutes • color

Director: Kurt Goldberger • **Story:** Kurt

Goldberger and Josef Dvořák • **Screen-**

play: Kurt Goldberger • **Director of**

Photography: Vladimír Lorenc • **Editor:**

Oldřich Špejger • **Music:** Milošlav Kuba.

The Most Ordinary of Occupations

This documentary offers a poetic reflection on mathematics as a science that "captures all forces, powerful and terrible". We are introduced to experts from the Institute of Mathematics at the Czechoslovak Academy of Science (CSAV), who are programming a powerful

computing machine to evaluate data on

the White Planet, which the *Ikarie XB 1* is approaching on an irreversible course. Once they see the mysterious planet's populated surface with their own eyes, the humans conclusively realize that they are not alone in the universe. *Ikarie XB 1* wonderfully presents the compact world aboard a space ship in the future, as imagined by the filmmaker-architect Jan Zázvorka and costume designer Ester Krumbachová) as well as for its monotone electronic musical score (by composer Zdeněk Liška).

Czechoslovakia 1963 • 88 minutes •

black and white • widescreen

Director: Jindřich Polák • **Screenplay:** Pavel Juráček and Jindřich Polák • **Director of Photography:** Jan Kalíš • **Editor:** Josef Dobřichovský • **Music:** Zdeněk Liška • **Set Design:** Jan Zázvorka •

Costume Design: Ester Krumbachová

and Jan Skalický • **Starring:** Zdeněk

Stěpanek, Radovan Lukavský, Dana

Medřická, Miroslav Macháček, František

Smolík, Jiří Vrstala, Irena Kačírková,

Svatava Huběňáková, and others.

THE DIGITAL RESTORATION OF IKARIE XB 1

The goal of the digital restoration of *Ikarie XB 1* was to recreate as closely as possible the viewing experience that audiences would have had upon seeing the

film during its initial release in 1963. In addition to the original negative and duplicate positive, the National Film Archive also holds in its collection three additional prints from the film's original release. The oldest and best quality film material was used as the source for the digitization of the image: the original camera negative on Kodak stock. Frames missing from the original negative were restored by digitizing frames from the duplicate positive, which was also on Kodak stock. After various tests, the negative was chosen for the digitization of the sound. The best preserved copy of the film on Agfa stock (which was used for distribution copies during its initial cinematic run) was chosen as a tonal reference. Based on extensive resolution tests and keeping in mind its widescreen format, the film was scanned and digitally restored in 4K resolution. Signs of aging and mechanical wear on the film material were removed from the scanned image, especially scratches (both fine and deep) along the length of the film and bright traces of chemically unstable adhesives. However, elements that came about during the shooting of the film or as the result of laboratory processing were left intact as a testament to the technological and creative processes of the day. These include cue marks for projectionists stamped onto the negatives at the end of each reel, ink or pencil markings between shots that sporadically enter the picture, or the occasional chemical elements that resulted from the laboratory processing of special effect shots.

Tereza Frolíková, Film Restorer

SPACE THROUGH THE EYES OF CZECH FILMMAKERS

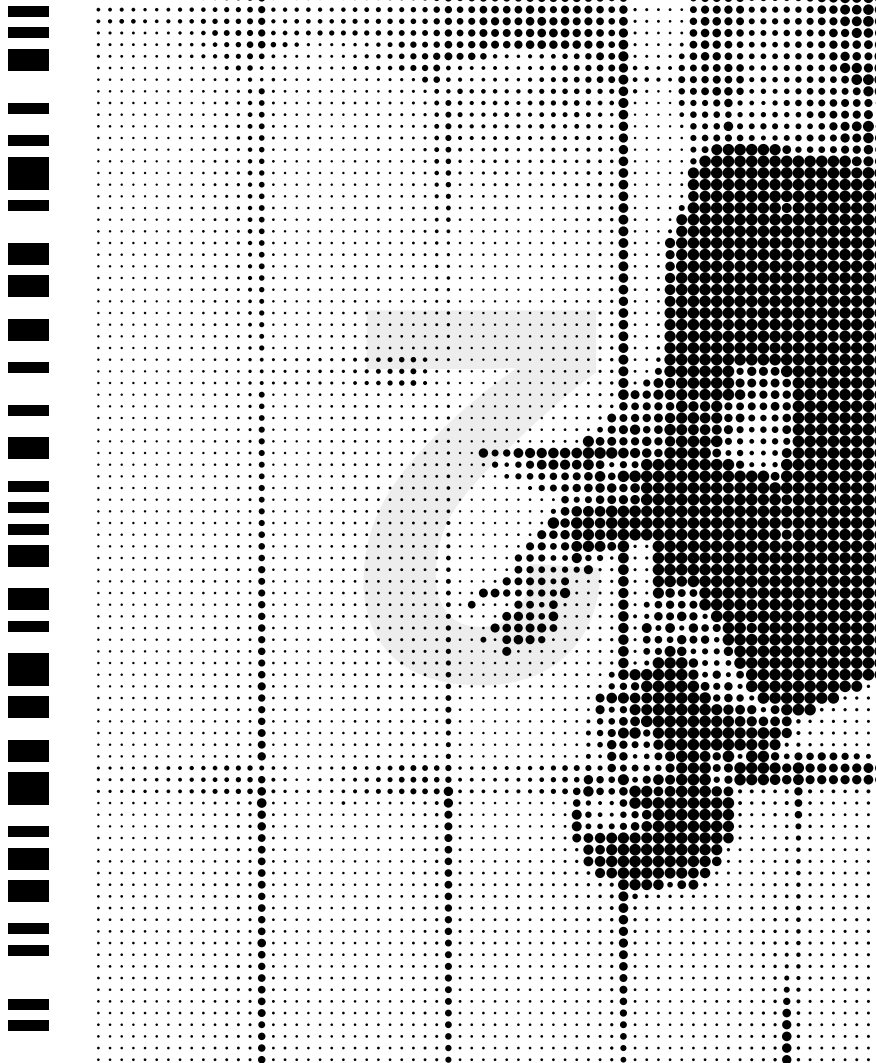
ness and in other situations. The artistic documentary *The Most Ordinary of Occupations*, which was screened together with *Ikarie XB 1* in the 1960s, attempts to show the more romantic and humane sides of science, beyond the merely practical aspects. Finally, the picture *Hypotheses* reminds us how people in past decades conceived of the universe and wondered about the potential existence of extraterrestrial life.

Lucie Rihová

IKARIE XB 1

It is the 22nd century and the international spacecraft Ikarie XB 1 is en route to the star Alpha Centauri. The crew, suffering from boredom and mental hardship, is snapped from its idleness by a siren announcing that the Ikarie has crossed paths with an unknown, technologically advanced ship. During their investigation of the vessel, a group of the astronauts discover the corpses of people who had fled a devastated Earth in the 1980s. An atomic weapon on board the ancient ship is accidentally detonated, but the Ikarie manages to continue on its journey despite this disaster. Suddenly, the spacecraft enters the force field emitted by a Dark Star, whose radiation retards the body's biochemical processes leading the astronauts to succumb to an irresistible fatigue. Upon awakening, they discover have been protected by the technology of

humankind has been fascinated by space ever since the first person gazed up at the sky and wondered why day turned into night. This Blu-ray is a tribute both to the wonders of the universe and to Czech films that have explored them. *Ikarie XB 1* (1963) not only represents one of the most important filmic achievements on this topic, but can also be described as the most ambitious science-fiction in the history of Czech cinema. The film's director Jindřich Polák – best remembered for his later work on detective stories, children's films, and television serials – collaborated on the screenplay to *Ikarie XB 1* with Pavel Juráček. Directly inspired by Stanisław Lem's novel *The Magellanic Cloud*, the pair wrote a film, whose title combines references to mythology and to the sterile world of numbers and modern machinery. The early 1960s, when the film was made, marked the height of the Space Race, in which the United States and Soviet Union competed for dominance in the exploration of the cosmos. Following the successful launch of both Sputnik 1 and 2, the Soviet Yuri Gagarin became the first man to orbit the Earth in 1961. *Ikarie XB 1* is now available in a newly restored version that strives the utmost to recreate the viewing experience that audiences would have had during its first run in the cinemas. This Blu-ray edition also includes several short films from this period of intense fascination with space exploration. The popular science documentary *Before Launching into Space* depicts cosmonauts training in weightless-

Ikarie XB 1

